

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Miljödepartementet
Gunilla.Blomquist@regeringskansliet.se
u.remissvar@regeringskansliet.se

Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet (SOU 2019:13)

Upphandlingsmyndigheten får härmed yttra sig över Agenda 2030-delegationens förslag och bedömningar för Sveriges fortsatta genomförande av Agenda 2030 för hållbar utveckling.

Upphandlingsmyndighetens uppdrag är att verka för rättssäkra, effektiva och hållbara upphandlingar till nytta för medborgarna och näringslivets utveckling. Myndigheten begränsar därför sitt yttrande utifrån Upphandlingsmyndighetens uppdrag och fokuserar huvudsakligen på de delar som har anknytning till upphandlingsområdet.

Sammanfattning

Bra att det gemensamma ansvaret förtydligas

Upphandlingsmyndigheten tycker att delegationens förslag för långsiktighet, politisk förankring och stärkt genomförande av Agenda 2030 är tydliga och skapar ett tydligare gemensamt ansvar för att nå målen i Agenda 2030. Förslagen om tillägg i det förvaltningspolitiska målet, myndighetsförordningen och kommittéförordningen är styrningsförslag på en övergripande nivå som ger möjlighet till innovation i många områden och manar till samverkan.

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Håller med om att upphandling är ett viktigt verktyg för att nå Agenda 2030

Delegationens betänkande innehåller även två förslag som direkt berör offentlig upphandling. Det tolkar vi som att offentlig upphandling är en, av flera, centrala frågor i betänkandet.

Upphandlingsmyndigheten instämmer i att grundförutsättningen i betänkandet är korrekt; offentlig upphandling är ett viktigt verktyg för att nå målen i Agenda 2030.

Hade gärna sett närmare samarbete

Upphandlingsmyndigheten kan konstatera att det hade varit önskvärt med ett närmare samarbete mellan delegationen och Upphandlingsmyndigheten i samband med framtagandet av betänkandet. Detta för att undvika missförstånd om dels vilket arbete och uppdrag Upphandlingsmyndigheten redan har gällande offentlig upphandling, dels hur verktyget offentlig upphandling kan användas mest effektivt för att skapa hållbara förändringar i offentlig verksamhet.

Samhällsutmaningar och upphandling

Det är idag stort fokus på upphandlingsfrågor och hur offentlig upphandling kan användas som strategiskt verktyg.

Samhällsutveckling påverkar offentliga affärer

De trender i samhällsutvecklingen som offentlig upphandling behöver förhålla sig till är:

- ett fjärde industriellt skifte – att skräddarsy lösningar i en global värld
- digitalisering som affär – tillgängliggörande av data skapar nya affärsmöjligheter, men också vikten av att dela information, så kallad "open data"
- hållbarhet som affär – hållbarhetsfokus skapar nya affärsmöjligheter

Dessa trender kräver ett nytt sätt att ta sig an den offentliga affären. Digitalisering är ett av de centrala verktyg som främjar en hållbar utveckling, det vill säga vägen mot målen i Agenda 2030.

Upphandling får en förändrad roll

För upphandling innebär det att utvecklingen går från traditionella inköp av tjänster eller produkter, som i huvudsak används i de egna arbetsprocesserna, till att offentlig sektor förväntas sätta standard för en hel bransch eller en hel sektor. Den offentliga affären bidrar därmed till samhällets förändring. Synen på upphandling har förändrats, från att vara en sidouppgift, till att bli en strategisk funktion och därmed ett medel för att uppnå verksamhetsmål.

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Exempel på målkonflikter

I takt med ökad delaktighet och medvetenhet hos medborgare i samhället syns målkonflikter allt tydligare. Det har blivit mer komplicerat att "göra rätt".

Ett exempel på målkonflikter vad gäller hållbarhet finns inom livsmedelsområdet. Närproducerade livsmedel kan ur miljöhänsyn anses vara bättre samtidigt som den sociala hållbarhetsdimensionen påverkas negativt om människor i fattigare länder då blir utan sysselsättning och försörjning.

Ett annat exempel är utbyggnad av vattenkraftverken i svenska vattendrag. Målet att framställa hållbar fossilfri energi kan komma i konflikt med målet att bevara laxbeståndet som får svårare att vandra upp i vattendragen för att reproducera sig.

Gränsöverskridande arbete krävs för att klara utmaningarna

För att Sverige ska kunna ha någon som helst möjlighet att klara alla utmaningar som samhällsomvandlingen för med sig måste ett aktivt arbete ske. Där är offentlig upphandling en viktig del. Det handlar också om att stärka svensk konkurrenskraft. Morgondagens offentliga upphandling är mer än "lägsta pris" och att minimera risker. Det handlar om att skapa värde för slutkunden och säkerställa ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet. Det kräver samverkan från alla inblandade, exempelvis genom att involvera ett utomstående nätverk och näringslivet för att generera idéer till produktutveckling och supportlösningar. Att bjuda in till medskapande underlättar innovation och driver fram nya perspektiv.

Innovation och ny teknik är centralt för att nå målen i Agenda 2030. Att använda funktionskrav i upphandling är en annan förutsättning för att öka på takten för att nå önskade effekter och nyttor. Det är också centralt med en nära samverkan inom det offentliga och med näringsliv och civila samhället i offentlig upphandling. Beställarnätverk, tidig dialog och innovationspartnerskap är exempel på viktiga verktyg som kan driva på förändring. Därutöver kan offentliga organisationer använda olika typer av hållbarhetskriterier i upphandling som ett sätt att öka förändringstakten inom vissa områden.

Upphandling som strategiskt verktyg

Upphandlingsmyndigheten anser att ett antal missförstånd och viktiga grundpelare gällande offentlig upphandling bör korrigeras i betänkandet. Detta för att säkerställa att upphandling som verktyg används rätt och framtidsorienterat och för att nå de effekter delegationen önskar.

Upphandlingsmyndigheten kan konstatera att förslagen gällande offentlig upphandling bör

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref.
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

- belysa att den nationella upphandlingsstrategin (NUS) redan omhändertar hållbarhetsaspekter och att dessa måste verka i en helhet
- påtala beslutsfattarnas viktiga roll att använda strategisk offentlig upphandling som styrverktyg, så att risker, målkonflikter och hämmande konkurrens motarbetas på ett effektivt sätt
- fånga de samhällsomvandlingar som pågår, och kommande tjänster och produkter som offentlig sektor behöver.
- uppmuntra till att med hjälp av funktionsbaserade upphandlingar främja transformativa lösningar så att nya innovativa lösningar kan införas i samhället
- skapa förutsättningar för att nya arbetssätt och processer kan verka över myndighetsgränser, samt i den verksamhetsomställning de behöver hantera.

Upphandlingsmyndigheten avstyrker förslaget att:

”Regeringen bör ge de statliga myndigheterna i uppdrag att aktivt ställa hållbarhetskrav vid offentlig upphandling i den omfattning som regelverket medger. Regeringen bör samtidigt tillsätta en utredning inom Regeringskansliet för att ta fram en särskild förordning om hållbarhetskrav vid statliga myndigheters offentliga upphandling.”

Upphandlingsmyndigheten väljer därför att lämna ett nytt förslag för de statliga myndigheterna som mer svarar mot hur offentliga organisationer bör arbeta strategiskt med upphandling för att effektivt kunna bidra till målen i Agenda 2030.

Upphandlingsmyndighetens nya förslag:

”Regeringen bör ge de statliga myndigheterna i uppdrag att öka tempot med att implementera den nationella upphandlingsstrategin så att arbetet med att använda upphandling som ett strategiskt verktyg påskyndas, allt för att målen i Agenda 2030 kan uppfyllas. Regeringen bör ge de statliga myndigheterna i uppdrag att kartlägga den hållbarhetspåverkan som myndigheten har samt ålägga myndigheterna att agera för att minska negativ påverkan.”

Upphandlingsmyndigheten tillstyrker däremot delegationens bedömning om kommuner och landsting. I vårt svar har vi dock, med tanke på ovan punkter, valt att förtydliga underliggande text till förslaget.

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Därutöver kan Upphandlingsmyndigheten konstatera följande:

- Delegationens förslag om inrättande av en kommitté kommer leda till behov av stöd från Upphandlingsmyndigheten gällande offentlig upphandling. Detta förutsätter att Upphandlingsmyndigheten tillhandahåller resurser för uppföljning, utvärdering och förslag till åtgärder utifrån den nationella upphandlingsstrategin.
- Betänkandet kan förstärkas gällande offentlig upphandling i kapitel 11 ”näringslivets roll i genomförandet”.
- Vi anser att betänkandet i högre grad borde fånga vikten av att öka takten på införande av innovation och ny teknik i övriga avsnitt, kopplat till offentlig upphandling och näringslivets roll.
- En svårighet som inte belyses i betänkandet är att investeringar över tid begränsas av processen med årliga budgetar inom offentlig verksamhet. Stora projekt kan kräva delbetalningar över tid.

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Upphandlingsmyndighetens synpunkter per avsnitt i betänkandet

Nedan förslag till ändringar följer betänkandets avsnittsnumrering och rubriker.

4. Sveriges åtagande kräver handling

4.1 Sveriges omställning till ett modernt och hållbart välfärdssamhälle

Genomförandegap

Upphandlingsmyndigheten anser att det är angeläget att vidta åtgärder i offentlig upphandling för att säkerställa hållbara offentliga affärer. Myndigheten anser dock att delegationens slutsats gällande hållbar upphandling i detta avsnitt varken uppfyller krav på reliabilitet eller validitetskrav.

I texten under avsnitt 4.1 uppger delegationen att det råder en svaghet gällande hållbarhetskrav vid offentlig upphandling trots en nationell upphandlingsstrategi. Delegationen redogör inte för vilken grunddata denna slutsats bygger på. Så vitt Upphandlingsmyndigheten känner till saknas sådana uppgifter som kan styrka detta påstående. Det saknas helt enkelt kunskap om i vilken utsträckning upphandlande myndigheter ställer hållbarhetskrav, miljökrav eller krav om social hållbarhet. Det bör vidare påpekas att enbart följa upp hållbarhetskrav inte räcker för att avgöra om Sverige har en hållbar offentlig upphandling utan en sådan analys kräver en flera indikatorer än hållbarhetskrav.

Upphandlingsmyndigheten har i en enkät, genomförd hösten 2018, kunnat konstatera att antalet upphandlande organisationer som ställer hållbarhetskrav har ökat sedan 2016 och ligger på ett medelvärde mellan cirka 3,5 och 4,2 beroende på typ av hållbarhetskrav och offentlig organisation (skala 1-5). Enkäten är dock en självskattningenkät och besvarades av 465 stycken statliga myndigheter, landsting, kommuner samt statliga bolag (28 procent av de tillfrågade). Den enda övriga uppföljning som finns är den Naturvårdsverket har i sin årliga uppföljning av Förordningen för miljöledning i staten. Vi vill dock påpeka att denna uppföljning rör en mycket begränsad del av offentlig upphandling och gäller enbart miljökrav samt är utformad som en självskattning. I denna uppföljning uppger Naturvårdsverket att statliga myndigheter ställde miljökrav för cirka 71 procent av det totala upphandlingsvärdet.

Det pågår ett utvecklingsarbete, nationellt och på EU-nivå, kopplat till uppföljning och styrning inom ramen för kommande proposition Statistik på upphandlingsområdet och eForms: nya standardformulär. Syftet med dessa initiativ är bland annat att säkerställa uppföljning av hållbarhetskrav i annonserad upphandling, både miljökrav

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

och social hänsyn, som kan ge underlag för statens styrning. Detta skulle möjliggöra en systematisk och kvalitetssäkrad uppföljning. Upphandlingsmyndigheten anser att tillgänglighet av statistik inom upphandling är av stor vikt för att överhuvudtaget kunna följa upp policys, beslutade mål och åtgärder, för såväl nationella upphandlingsstrategin som för Agenda 2030.

6 En kommitté för förslag och uppföljning

6.1 En Agenda 2030-kommitté t.o.m. 2030

Upphandlingsmyndigheten tillstyrker förslaget men betonar behovet av stöd från berörda myndigheter, exempelvis Upphandlingsmyndigheten.

Upphandlingsmyndigheten anser att uppföljning och utvärdering är avgörande för framgång i utvecklingsarbetet men kan konstatera att förslaget bygger på att berörda myndigheter har kapacitet och resurser för att leverera underlag till kommittén. Med tanke på att upphandling är en av flera centrala delar i betänkandet så vill vi påpeka att ett genomförande får konsekvenser för Upphandlingsmyndighetens uppdrag.

Regeringen har i en proposition föreslagit att statistik om offentlig upphandling i första hand ska tas fram genom uppgifter i annonser om upphandlingar och om genomförda upphandlingar. En myndighet, som regeringen bestämmer, ska vara registermyndighet och registrera annonsdatabaser. En annan myndighet än registermyndigheten ska vara statistikmyndighet och ha huvudansvaret för statistiken på upphandlingsområdet. Statistikmyndigheten ska ansvara för att sammanställa och göra statistiken allmänt tillgänglig. Detta ska främst ske genom att en nationell statistikdatabas för upphandling skapas.

7 Stärkta förutsättningar för staten

7.5 Hållbar upphandling i staten

Upphandlingsmyndigheten avstyrker förslaget och lämnar ett nytt förslag.

Upphandlingsmyndigheten anser att offentlig upphandling är ett viktigt verktyg för att nå målen i Agenda 2030.

I betänkandet definierar dock inte delegationen vad de avser med hållbarhetskrav. Upphandlingsmyndigheten antar att delegationen avser krav i det avsnitt i ett upphandlingsdokument som kallas kravspecifikation eller teknisk specifikation. Vi anser även att det är så upphandlande organisationer och leverantörer skulle tolka det.

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref.
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Kravställning är med andra ord en operativ fråga där krav ställs i den enskilda upphandlingen på specifik vara eller tjänst.

Precis som vi beskriver i sammanfattningen under ”Upphandling som strategiskt verktyg”, är det viktigt att offentlig upphandling används som det strategiska verktyg som regeringen avser i NUS. Det är ett stort fokus på upphandlingsfrågor och offentlig upphandling som verktyg. För att Sverige ska kunna ha någon som helst möjlighet att klara alla utmaningar samhällsomvandlingen för med sig måste ett aktivt arbete ske där offentlig upphandling är en viktig del. Det handlar om att stärka svensk konkurrenskraft. Morgondagens offentliga upphandling är mer än lägsta pris och att minimera risker. Det handlar om att skapa värde för slutkunden och säkerställa ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet. Det kräver samverkan från alla inblandade, involvera ett utomstående nätverk för att generera idéer, till exempel till produktutveckling och supportlösningar. Att bjuda in till medskapande underlättar innovation och driver fram nya perspektiv.

Att, som i förslaget i form av uppdrag och/eller förordning styra med hållbarhetskrav, blir med andra ord för specifikt och tar kraven ur sitt sammanhang men kan också skapa målkonflikter i en övergripande strategisk målbild för upphandling.

Upphandlingsmyndigheten kan konstatera att förslagen gällande offentlig upphandling bör

- belysa att den nationella upphandlingsstrategin (NUS) redan omhändertar hållbarhetsaspekter och att dessa måste verka i en helhet
- påtala beslutsfattarnas viktiga roll att använda strategisk offentlig upphandling som styrverktyg, så att risker, målkonflikter och hämmande konkurrens motarbetas på ett effektivt sätt
- fånga de samhällsomvandlingar som pågår, och kommande tjänster och produkter som offentlig sektor behöver.
- uppmuntra till att med hjälp av funktionsbaserade upphandlingar främja transformativa lösningar så att nya innovativa lösningar kan införas i samhället
- skapa förutsättningar för att nya arbetssätt och processer kan verka över myndighetsgränser, samt i den verksamhetsomställning de behöver hantera.

För att säkerställa att upphandling som verktyg används rätt och framtidsorienterat, och för att nå de effekter delegationen önskar, anser Upphandlingsmyndigheten att regeringen bör ge de statliga myndigheterna i uppdrag att öka tempot med att implementera nationella upphandlingsstrategin så att arbetet med att använda upphandling som ett strategiskt verktyg påskyndas.

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref.
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Vi vill påpeka, vilket även framkommer i förslaget på ny text nedan, att detta inte innebär att hållbarhetskrav saknar betydelse. Det är ett av flera verktyg som bör användas för att skapa hållbar offentlig upphandling.

Vidare borde upphandlande statliga myndigheter få i uppdrag att kartlägga den hållbarhetspåverkan som myndigheten bidrar med genom sina inköp. Detta kan göras med en hjälp av en inköpsanalys som särskilt beaktar hållbarhetspåverkan. Analysen kan sedan ligga till grund för medvetna beslut på ledningsnivå. Genom analysen syns vilka varu- och tjänstekategorier som skapar störst miljöpåverkan och som således bör bearbetas för att minska denna negativa påverkan. Detta sker inte enbart genom kravställning på leverantören, varan eller tjänsten, utan stora effekter kan också nås genom att ändra organisationens beteende och inköpsbehov till mer hållbar inriktning vilket i sin tur tar de offentliga inköpen till en mer strategisk nivå.

Vi vill uppmärksamma delegationen på att Upphandlingsmyndigheten inte, som det står i delegationens text, har något uppdrag att se över upphandlingsstatistik som uppges i betänkandet. Det vill säga att meningen "UHM har fått i uppdrag av regeringen att se över hur upphandlingsstatistiken bör utvecklas..." är felaktig. Däremot har regeringen i juni 2019, i en proposition, föreslagit att statistik om offentlig upphandling i första hand ska tas fram genom uppgifter i annonser om upphandlingar och i genomförda upphandlingar. Detta förslag har föregåtts av ett regeringsuppdrag där Upphandlingsmyndigheten hade i uppdrag att genomföra en förberedande studie för att ta reda på vilka uppgifter om inköpsvärden som är lämpliga och möjliga att samla in. Det uppdrag slutredovisades i februari 2019.

Vad delegationen menar med "Upphandlingsmyndighetens (UHM) uppföljning av myndigheternas upphandlingar" är vi osäkra på men vi antar att delegationen menar den rapport Upphandlingsmyndigheten publicerar årligen "Statistik om offentlig upphandling". Rapporten är en återkommande publikation som offentliggör och visar analyserad statistik om offentlig upphandling. Rapporten syftar till att bidra med fakta och kunskap om Sveriges offentliga affärer.

Vi anser att det är lämpligt att Upphandlingsmyndighetens uppdrag framgår tydligare i samband med denna text. Upphandlingsmyndigheten följande uppdrag i sin instruktion:

"Upphandlingsmyndigheten har det samlade ansvaret för att utveckla, förvalta och stödja den upphandling som genomförs av upphandlande myndigheter och enheter. Myndigheten ska verka för en rättssäker, effektiv och socialt och miljömässigt hållbar upphandling till nytta för medborgarna och näringslivets utveckling. Myndigheten ska främja innovativa lösningar inom upphandling."

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Upphandlingsmyndigheten förslår följande:

När vi har lagt till helt ny text har vi markerat den med kursiv. Text som inte har ändrats har ingen markering. När vi har strukit text har vi tagit bort den helt, i stället för att ha den genomstruken. Detta för att det ska vara lättare att läsa vårt förslag på text.

DELEGATIONENS FÖRSLAG OCH TEXT	UHM:S FÖRSLAG OCH NY TEXT
7.5 Hållbar upphandling i staten	7.5 Hållbar upphandling i staten
DELEGATIONENS FÖRSLAG	NYTT FÖRSLAG FRÅN UHM
<p>Delegationens förslag: Regeringen bör ge de statliga myndigheterna i uppdrag att aktivt ställa hållbarhetskrav vid offentlig upphandling i den omfattning som regelverket medger. Regeringen bör samtidigt tillsätta en utredning inom Regeringskansliet för att ta fram en särskild förordning om hållbarhetskrav vid statliga myndigheters offentliga upphandling.</p>	<p>(Delegationens) förslag: Regeringen bör ge de statliga myndigheterna i uppdrag att öka tempot med att implementera den nationella upphandlingsstrategin så att arbetet med att använda upphandling som ett strategiskt verktyg påskyndas, allt för att målen i Agenda 2030 kan uppfyllas. Regeringen bör ge de statliga myndigheterna i uppdrag att kartlägga den hållbarhetspåverkan som myndigheten har samt ålägga myndigheterna att agera för att minska negativ påverkan.</p>
DELEGATIONENS STÖDTEXT	NY STÖDTEXT
<p>Den nya upphandlingslagstiftningen ger stort utrymme för att ställa krav på hållbarhet. Lagen (2016:1145) om offentlig upphandling anger att en upphandlande myndighet bör beakta miljöhänsyn, sociala och arbetsrättsliga hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta. Om det är behövt ska man ställa arbetsrättsliga villkor i nivå med kollektivavtal och man behöver minska risken för snedvridning av konkurrensen genom social dumpning. Man bör även ställa krav på t.ex. klimatsmarta och kemikaliesmarta lösningar när det</p>	<p>Den nya upphandlingslagstiftningen ger stort utrymme för att ställa krav på hållbarhet. Lagen (2016:1145) om offentlig upphandling anger att en upphandlande myndighet bör beakta miljöhänsyn, sociala och arbetsrättsliga hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta.</p> <p>År 2016 betalade upphandlande myndigheter i staten ut cirka 214 miljarder kronor till privata och offentliga företag och andra organisationer. Myndigheternas agerande vid offentlig upphandling har</p>

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

är relevant.

Mot bakgrund av att statliga myndigheter årligen upphandlar varor och tjänster till stora belopp är det viktigt att det utrymme som lagen medger nyttjas i så hög utsträckning som möjligt. År 2016 betalade upphandlande myndigheter i staten ut cirka 214 miljarder kronor till privata och offentliga företag och andra organisationer. Myndigheternas agerande vid offentlig upphandling har därför en stor betydelse för arbetet för en hållbar utveckling.

Det är angeläget att såväl regeringen som de statliga myndigheterna är proaktiva i att upphandla hållbart. Regeringen presenterade sin nationella upphandlingsstrategi 2016. Den anger att "ställa krav som främjar miljöhänsyn och sociala hänsyn gör skillnad och innebär samtidigt att den offentliga sektorn utnyttjar skattemedel på ett effektivt sätt". Regeringen uttalar i strategin att de förväntar sig resultat i myndigheternas upphandlingsarbete och att regeringen noga kommer följa upp myndigheternas arbete. Detta sker bl.a. genom Upphandlingsmyndighetens (UHM) uppföljning av myndigheternas upphandlingar. UHM har fått i uppdrag av regeringen att se över hur upphandlingsstatistiken bör utvecklas för att kunna följa upp miljömässiga och sociala krav i myndigheternas upphandlingar. Befintlig statistik ger inte tillräckliga möjligheter till en sådan uppföljning.

Delegationen anser dock att regeringen bör vara mer proaktiv och tydlig i sina förväntningar på hur de statliga

därför en stor betydelse för arbetet för en hållbar utveckling. *Mot bakgrund av att statliga myndigheter årligen upphandlar varor och tjänster till stora belopp är det viktigt att använda dessa medel sunt.*

Det är angeläget att såväl regeringen som de statliga myndigheterna är proaktiva i att upphandla hållbart. *I och med att Regeringen 2016 presenterade nationella upphandlingsstrategi förväntar de sig resultat i myndigheternas upphandlingsarbete. Men för att klara av detta krävs att myndigheter tar ett helhetstänk och implementerar nationella upphandlingsstrategin. Alla mål i strategin behöver samverka för att nå transformativa lösningar, allt för att uppnå ett hållbart samhälle och uppnå målen i Agenda 2030. Operativt innebär det en ökad användning av exempelvis funktionskrav och hållbarhetskrav. Det handlar om att ta vara på ny teknik och innovativa lösningar.*

För att kunna arbeta strategiskt med hållbarhet är det lämpligt att statliga myndigheter kartlägger den hållbarhetspåverkan som myndigheten bidrar med genom sina inköp. Detta kan göras med en hjälp av en inköpsanalys som särskilt beaktar hållbarhetspåverkan. Analysen kan sedan ligga till grund för medvetna beslut på ledningsnivå. Genom analysen syns vilka varu- och tjänstekategorier som skapar störst påverkan på hållbarhet och som således bör bearbetas för att minska denna negativa påverkan. Stora effekter kan nås genom att ändra organisationens beteende och inköpsbehov i en mer hållbar inriktning

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

<p>myndigheterna bör agera i sitt upphandlingsarbete för att bidra till att ställa om till en hållbar utveckling. De statliga myndigheterna kan i dag uppleva osäkerhet inför den nya lagstiftningens möjligheter. Det kan leda till fördröjningar i att pröva nya vägar och att ta tillvara de möjligheter som faktiskt finns.</p> <p>Regeringen bör därför ge statliga myndigheter under regeringen i uppdrag att aktivt ställa hållbarhetskrav vid offentlig upphandling i den omfattning som regelverket medger. På så sätt uppmuntras myndigheterna att bli aktiva med att nyttja offentlig upphandling i arbetet med att ställa om till en hållbar utveckling och lagstiftningens potential förverkligas snabbare.</p> <p>Regeringen bör samtidigt tillsätta en utredning inom Regeringskansliet för att ta fram en särskild förordning om hållbarhetskrav vid statliga myndigheters offentliga upphandling. Om det är görligt i förhållande till EU:s regelverk och andra relevanta regelverk, finns det skäl för regeringen att ställa särskilt höga krav på sina egna myndigheters offentliga upphandling. De statliga myndigheterna bör utgöra föredömen för andra aktörer. Statens inköpscentral vid Kammarkollegiet, som har uppdraget att ingå ramavtal även för andra statliga myndigheters räkning, bör ta en särskilt framskjuten roll i att utgöra ett gott exempel.</p> <p>De statliga myndigheterna bör även aktivt bidra till metodutvecklingen</p>	<p><i>vilket i sin tur tar de offentliga inköpen till en mer strategisk nivå.</i></p> <p>Upphandlingsmyndigheten arbetar även med kriterier – hållbarhetskrav. I detta arbete bjuder myndigheten in representanter att medverka i referens- och expertgrupper när kriterier tas fram. I dag finns det kriterier för ca femtio produktgrupper. <i>Men kriterier utvecklas i snabb takt och det är därför centralt att lyfta blicken för att se inom vilka områden de största transformationerna sker så att kriterier inte skapas inom områden som kommer försvinna.</i></p> <p><i>Upphandlingsmyndigheten kan via sitt allmänna stöd och frågeservice stödja myndigheterna i deras utveckling med att arbeta strategiskt med hållbarhet.</i></p> <p>Upphandlingsmyndigheten (UHM) har en viktig roll i att förmedla kunskaps- och metodstöd för att statliga myndigheter ska arbeta strategiskt med upphandling. Därför centralt att UHM har tillräcklig kapacitet och resurser för att bidra med aktuellt och tillräckligt stöd till kommuner och landsting.</p>
---	---

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

för hållbar upphandling. Denna metodutveckling kan i sin tur gagna andra offentliga aktörer med mindre utrymme för sådan metodutveckling, exempelvis små kommuner. UHM har därmed en viktig uppgift att förmedla kunskap och metodstöd till myndigheter men även till kommuner och landsting. UHM:s arbete med metodutveckling kommer också att stärkas genom att de statliga myndigheterna tar en mer aktiv roll, eftersom myndigheterna därigenom sammantaget bygger upp en stor erfarenhet av hur man kan genomföra offentlig upphandling med hållbarhetskrav.

Vikten av att även kommuner och landsting använder den potential att ställa hållbarhetskrav som finns i upphandlingslagstiftningen tas upp i kapitel 9.5.

9 Stärkta förutsättningar för lokal och regional nivå

9.2 Ett handslag mellan regeringen och SKL

Upphandlingsmyndigheten tillstyrker bedömningen

Behov av samordnad och anpassad statlig styrning

I detta avsnitt nämner delegationen att statliga myndigheter bör inta en stödjande roll till kommuner och landsting (regioner) gällande offentlig upphandling.

Vi anser att det är lämpligt att Upphandlingsmyndighetens uppdrag framgår tydligare i samband med denna text.

Upphandlingsmyndigheten har följande uppdrag i sin instruktion:

”Upphandlingsmyndigheten har det samlade ansvaret för att utveckla, förvalta och stödja den upphandling som genomförs av upphandlande myndigheter och enheter. Myndigheten ska verka för en rättssäker, effektiv och socialt och miljömässigt hållbar upphandling till nytta för medborgarna och näringslivets utveckling. Myndigheten ska främja innovativa lösningar inom upphandling.”

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Med upphandlande myndigheter och enheter avses statliga myndigheter, landsting (regioner), kommuner och statliga bolag. I vårt uppdrag förmedlar vi redan idag goda exempel från exempelvis andra statliga myndigheter.

9.5 Hållbar upphandling i kommuner och landsting

Upphandlingsmyndigheten tillstyrker delegationens bedömning

Upphandlingsmyndigheten anser att denna grundförutsättning i betänkandet är korrekt. Offentlig upphandling är ett viktigt verktyg för att nå målen i Agenda 2030.

Vi kan konstatera att betänkandet inte faller ned på enbart hållbarhetskrav i detta förslag utan hållbar upphandling i sin helhet. Vi därför valt att skriva om och förtydliga underliggande text. Detta eftersom bland annat vissa av de helhetsperspektiv som är av stor vikt även saknas i denna text vilket kan resultera i missförstånd.

DELEGATIONENS BEDÖMNING OCH TEXT	UHM:S FÖRSLAG PÅ TEXT
9.5 Hållbar upphandling i kommuner och landsting	9.5 Hållbar upphandling i kommuner och landsting
Delegationens bedömning: Kommuner och landsting har en viktig roll i arbetet för hållbar utveckling. Det är angeläget att de fullt ut använder den potential för hållbar utveckling som finns inom ramen för offentlig upphandling och att Upphandlingsmyndigheten har kapacitet och resurser att ge ett tillräckligt stöd.	Delegationens bedömning: Kommuner och landsting har en viktig roll i arbetet för hållbar utveckling. Det är angeläget att de fullt ut använder den potential för hållbar utveckling som finns inom ramen för offentlig upphandling och att Upphandlingsmyndigheten har kapacitet och resurser att ge ett tillräckligt stöd.
DELEGATIONENS STÖDTEXT	NY STÖDTEXT FRÅN UHM
År 2016 betalade upphandlande kommuner ut drygt 304 miljarder kronor till privata och offentliga företag och andra organisationer. Utbetalningar från landsting och regioner uppgick till drygt 258 miljarder kronor samma år. Det utgjorde cirka 72 procent av de	Den nya upphandlingslagstiftningen ger stort utrymme för att ställa krav på hållbarhet. Med tanke på att kommuner och landsting årligen upphandlar varor och tjänster till stora belopp är det viktigt att det utrymme som lagen medger nyttjas i högre utsträckning än

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

<p>totala offentliga upphandlade beloppen.</p> <p>Den nya upphandlingslagstiftningen ger stort utrymme för att ställa krav på hållbarhet. Med tanke på att kommuner och landsting årligen upphandlar varor och tjänster till stora belopp är det viktigt att det utrymme som lagen medger nyttjas i högre utsträckning än i dag. Representanter från näringslivet har framfört bl.a. önskemål om funktionsbaserade upphandlingskrav med tydlig uppföljning och harmonisering av hållbarhetskrav från olika kommuner. Det ökar företagets möjligheter att möta kraven vid upphandling.</p> <p>Lagen (2016:1145) om offentlig upphandling anger att en upphandlande enhet bör beakta miljöhänsyn och sociala och arbetsrättsliga hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta. Om det är behövligt ska man ställa arbetsrättsliga villkor i nivå med kollektivavtal och man behöver minska risken för snedvridning av konkurrensen genom social dumpning. Man bör även ställa krav på t.ex. klimatsmarta och kemikaliesmarta lösningar när det är relevant.</p> <p>Delegationen har uppfattat att företrädare för kommuner och landsting efterfrågar mer stöd om hur man kan ställa hållbarhetskrav vid upphandling. I vissa kommuner och landsting saknas av resursskäl kunskap och kompetens för att ställa sådana krav. En framkomlig väg kan vara att</p>	<p>i dag.</p> <p>År 2016 betalade upphandlande kommuner ut drygt 304 miljarder kronor till privata och offentliga företag och andra organisationer. Utbetalningar från landsting och regioner uppgick till drygt 258 miljarder kronor samma år. Det utgjorde cirka 72 procent av de totala offentliga upphandlade beloppen.</p> <p><i>För kommuner och regioner är det helt avgörande att arbeta strategiskt med upphandling. Då Regeringen bara har en rekommenderade funktion när det gäller den nationella upphandlingsstrategin för kommuner och regioner handlar det i stället om att motivera och argumentera för nyttan och effekterna med ett strategiskt arbete kring upphandling och inköp.</i></p> <p><i>Regionerna arbetar i dag föredömligt med hållbarhet genom Nationella kansliet Hållbar Upphandling.</i></p> <p><i>Användandet av funktionskrav i upphandling centralt. Kunskap och kompetens är viktigt för att ställa sådana krav. En framkomlig väg kan vara att kommuner och landsting nyttjar möjligheten till kommunal avtalssamverkan, vilket kan underlätta för kommuner och landsting att dela på de kompetenser som krävs för upphandlingsfrågorna.</i></p> <p><i>För att kunna arbeta strategiskt med hållbarhet är det lämpligt att kommuner och landsting kartlägger den hållbarhetspåverkan som myndigheten bidrar med genom sina inköp. Detta kan göras med en hjälp av en inköpsanalys</i></p>
---	--

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

<p>kommuner och landsting nyttjar möjligheten till kommunal avtalsamverkan, vilket kan underlätta för kommuner och landsting att dela på de kompetenser som krävs för upphandlingsfrågorna.</p> <p>Det finns stöd för kommuner och landsting att ställa hållbarhetskrav. SKL Kommentus Inköpscentral (SKI) erbjuder ramavtal i eget namn för kommuner, landsting och deras bolag. Kommuner och landsting kan även nyttja flera av de ramavtal som Statens inköpscentral vid Kammarkollegiet eller Ekonomistyrningsverket upphandlat. SKL har en viktig roll att erbjuda juridisk rådgivning för enskilda kommuner och landsting och genom att samla nätverk med kommuner och landsting för kunskaps- och erfarenhetsutbyte och genom att i olika sammanhang och skrifter visa på lärande exempel på hållbar upphandling. Det är angeläget att den potential som upphandling medför för hållbar utveckling används fullt ut i kommuner och landsting.</p> <p>Upphandlingsmyndigheten (UHM) har en viktig roll i att förmedla kunskaps och metodstöd till kommuner och landsting och för att kommuner och landsting ska ställa relevanta hållbarhetskrav. UHM erbjuder kriterier för hållbarhetskrav i upphandling för ett femtiotal produktgrupper och bjuder in representanter för kommuner och landsting att medverka i referens- och expertgrupper när kriterier för upphandling ska utvecklas. Kriterier utvecklas i snabb takt och det är därför centralt att UHM har tillräcklig kapacitet och resurser för att bidra med aktuellt</p>	<p><i>som särskilt beaktar hållbarhetspåverkan. Analysen kan sedan ligga till grund för medvetna beslut på ledningsnivå. Genom analysen syns vilka varu- och tjänstekategorier som skapar störst påverkan på hållbarhet och som således bör bearbetas för att minska denna negativa påverkan. Detta sker inte enbart genom kravställning på leverantören, varan eller tjänsten, utan stora effekter kan också nås genom att ändra organisationens beteende och inköpsbehov till mer hållbar inriktning vilket i sin tur tar de offentliga inköpen till en mer strategisk nivå.</i></p> <p>Upphandlingsmyndigheten arbetar även med kriterier – hållbarhetskrav. I detta arbete bjuder myndigheten in representanter att medverka i referens- och expertgrupper när kriterier tas fram. I dag finns det kriterier för ca femtio produktgrupper. <i>Men kriterier utvecklas i snabb takt och det är därför centralt att lyfta blicken för att se inom vilka områden de största transformationerna sker så att kriterier inte skapas inom områden som kommer försvinna.</i></p> <p>SKL har en viktig roll att erbjuda juridisk rådgivning för enskilda kommuner och landsting och genom att samla nätverk med kommuner och landsting för kunskaps- och erfarenhetsutbyte och genom att i olika sammanhang och skrifter visa på lärande exempel på hållbar upphandling. Det är angeläget att den potential som upphandling medför för hållbar utveckling används fullt ut i kommuner och landsting.</p> <p><i>Upphandlingsmyndigheten kan via sitt allmänna stöd samt frågeservice stödja</i></p>
---	---

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

och tillräckligt stöd till kommuner och landsting.	<p><i>kommuner och landsting i deras utveckling med att arbeta strategiskt med hållbarhet.</i></p> <p>Upphandlingsmyndigheten (UHM) har en viktig roll i att förmedla kunskaps och metodstöd till kommuner och landsting och för att kommuner och regioner ska arbeta strategiskt med upphandling. Därför centralt att UHM har tillräcklig kapacitet och resurser för att bidra med aktuell och tillräckligt stöd till kommuner och landsting.</p>
--	--

11 Näringslivets roll i genomförandet

11.4 Privata beställare, leverantörer och offentlig upphandling

Upphandlingsmyndigheten tillstyrker delegationens bedömning

Delegationen uppger att det finns behov av att tydliggöra möjligheten att genomföra hållbara upphandlingar. Upphandlingsmyndigheten ska enligt sin instruktion; "... ge upphandlingsstöd till upphandlande myndigheter, enheter och leverantörer." Delegationens betänkande förstärker detta uppdrag.

Upphandlingsmyndighet vill dock påpeka att hållbara upphandlingar inte enbart nås genom hållbarhetskrav. Vi har därför valt att skriva om och förtydliga underliggande text. Detta då bland annat vissa av de helhetsperspektiv som är av stor vikt även saknas i denna text och kan skapa missförstånd.

Upphandlingsmyndigheten ser att kapitel 11 skulle kunna förstärkas med dessa punkter som berör offentlig upphandling:

- Betänkandet kan förstärkas gällande offentlig upphandling i kapitel 11 "näringslivets roll i genomförandet".
- För att främja förverkligandet av NUS har Upphandlingsmyndigheten en fortsatt viktig roll att fylla som katalysator och plattform för samarbete och samverkan i köparens och säljarens gemensamma affärsprocess
- Vi anser att betänkandet i högre grad borde fånga vikten av innovation och ny teknik i övriga avsnitt kopplar till offentlig upphandling och näringslivets roll. Exempelvis är cirkulär ekonomi är ett begrepp som vuxit sig starkt under 2010-talet. Cirkulär ekonomi nämns som ett sätt att möta utmaningarna på

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

hållbarhetsområdet. Både politiker, de flesta sektorer inom näringslivet och forskningen använder sig av begreppet. Många nya affärsmodeller, till exempel inom delning och återbruk av produkter, har vuxit fram men ännu fler behövs. Detta kan inte ske utan näringslivets kompetens.

- En svårighet som inte belyses i betänkandet är att investeringar över tid begränsas av processen med årliga budgetar inom offentlig verksamhet. Stora projekt kan kräva delbetalningar över tid. Offentligheten och näringslivet behöver ta ett gemensamt ansvar för risker om enskilda företag ska kunna satsa i samhällsutvecklingsprojekt vilket kan kräva att stora projekt kan kräva delbetalningar över tid. Incitament blir då lägre att välja offentliga affärer i stället för privata.

Ovanstående förslag har vi valt att inte lägga in som färdig text i förslaget nedan då en sådan text kan placeras på flera ställen under kapitel 11.

Upphandlingsmyndigheten förslår följande nya text under 11.4:
(Förändringen rör andra stycket i texten under 11.4)

DELEGATIONENS BEDÖMNING OCH TEXT	UHM:S FÖRSLAG PÅ TEXT
11.4 Privata beställare, leverantörer och offentlig upphandling	11.4 Privata beställare, leverantörer och offentlig upphandling
<i>Delegationens bedömning: Det finns behov av att tydliggöra möjligheten att genomföra hållbara upphandlingar.</i>	<i>Delegationens bedömning: Det finns behov av att tydliggöra möjligheten att genomföra hållbara upphandlingar.</i>
Mycket kan göras av aktörerna själva. Såväl privata som offentliga beställare behöver utveckla sin förmåga att efterfråga hållbara produkter. Privata beställare och uppdragsgivare har stora möjligheter att verka pådrivande genom att ställa hållbarhetskrav i samband med beställningar.	Mycket kan göras av aktörerna själva. Såväl privata som offentliga beställare behöver utveckla sin förmåga att efterfråga hållbara produkter. Privata beställare och uppdragsgivare har stora möjligheter att verka pådrivande genom att ställa hållbarhetskrav i samband med beställningar.
Offentlig upphandling är ett verktyg som lyfts i Agenda 2030 och Addis-agendan. Stora summor (12 procent av BNP i OECD-länder) omsätts i offentlig upphandling såväl lokalt, regionalt och nationellt som av internationella organisationer. Frågan om hållbarhetskrav vid offentlig upphandling har varit en av de oftast återkommande i delegationens dialoger med såväl	Offentlig upphandling är ett verktyg som lyfts i Agenda 2030 och Addis-agendan. Stora summor (12 procent av BNP i OECD-länder) omsätts i offentlig upphandling såväl lokalt, regionalt och nationellt som av internationella organisationer. Frågan om hållbarhetskrav vid offentlig upphandling har varit en av de oftast återkommande i delegationens dialoger med såväl

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

företrädare för offentlig verksamhet på lokal och regional nivå som med representanter för näringslivet. Bilden är att man i för liten utsträckning ställer krav om hållbarhet i samband med offentlig upphandling. Delegationen föreslår därför att regeringen bör ge de statliga myndigheterna i uppdrag att aktivt ställa hållbarhetskrav vid offentlig upphandling och samtidigt tillsätta en utredning inom Regeringskansliet för att ta fram en särskild förordning om hållbarhetskrav vid statliga myndigheters offentliga upphandling (se kap. 7).

Delegationen pekar även på att kommuner och landsting har en viktig roll i arbetet för hållbar utveckling genom att aktivt använda upphandling med hållbarhetskrav (se kap. 9).

Leverantörer har möjlighet att självmant lämna hållbarhetsredovisningar utan att detta är ett uttalat krav. Genom att agera föregångare kan enskilda aktörer – och aktörer i samverkan – ha en positiv inverkan på en hel bransch. Det har dock framkommit i delegationens dialoger att leverantörer som tillhandahåller produkter och tjänster som i högre grad främjar en hållbar utveckling ofta upplever att de missgynnas vid offentlig upphandling eftersom det inte ställs sådana krav utan att det företrädesvis enbart ställs krav på lägsta pris.

Upphandling är även av stor vikt i ett globalt perspektiv. Delegationen vill därför understryka betydelsen av det arbete regeringen och näringslivsorganisationerna gör för att organisationer som FN, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och utvecklings-bankerna ska

företrädare för offentlig verksamhet på lokal och regional nivå som med representanter för näringslivet. *För att säkerställa användandet av alla verktyg inom offentlig upphandling, det vill säga inte bara kravställning, föreslår delegationen att regeringen bör uppmana de statliga myndigheterna att öka tempot och påskynda arbetet med att använda upphandling som ett strategiskt verktyg så målen i Agenda 2030 kan uppfyllas (se kap 7).*

Delegationen pekar även på att kommuner och landsting har en viktig roll i arbetet för hållbar utveckling genom att aktivt använda upphandling som ett strategiskt verktyg (se kap. 9).

Leverantörer har möjlighet att självmant lämna hållbarhetsredovisningar utan att detta är ett uttalat krav. Genom att agera föregångare kan enskilda aktörer – och aktörer i samverkan – ha en positiv inverkan på en hel bransch. Det har dock framkommit i delegationens dialoger att leverantörer som tillhandahåller produkter och tjänster som i högre grad främjar en hållbar utveckling ofta upplever att de missgynnas vid offentlig upphandling eftersom det inte ställs sådana krav utan att det företrädesvis enbart ställs krav på lägsta pris.

Upphandling är även av stor vikt i ett globalt perspektiv. Delegationen vill därför understryka betydelsen av det arbete regeringen och näringslivsorganisationerna gör för att organisationer som FN, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och utvecklings-bankerna ska ställa hållbarhetskrav i sin egen upphandling. Sverige kan också, genom

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

ställa hållbarhetskrav i sin egen upphandling. Sverige kan också, genom Sida, bistå genom att bygga kapacitet och stödja utvecklingsländer i att ställa krav om hållbar utveckling vid offentlig upphandling.	Sida, bistå genom att bygga kapacitet och stödja utvecklingsländer i att ställa krav om hållbar utveckling vid offentlig upphandling.
---	---

16 Samlad konsekvensanalys

16.3 Konsekvenser av förslaget om en kommitté för förslag och uppföljning

Konsekvenser för aktörer

I betänkandet uppges att förslaget påverkar regeringen och dess regeringskansli, eftersom det behöver finnas kapacitet att ta emot underlagen från kommittén.

Upphandlingsmyndigheten vill dock påpeka att förslaget även påverkar de statliga myndigheter som behöver bidra med underlag till kommittén.

16.4 Konsekvenser av förslagen om stärkta förutsättningar för staten

Konsekvenser för aktörer

De konsekvenser delegationen uppger med att tillsätta en utredning inom Regeringskansliet för att ta fram en särskild förordning om hållbarhetskrav vid statliga myndigheters offentliga upphandling, försvinner helt med Upphandlingsmyndighetens nya förslag.

Upphandlingsmyndigheten anser det inte lämpligt att ta fram en sådan förordning som delegationen föreslår och har redovisat de negativa konsekvenserna av förslaget under avsnitt 7.5. Detta gäller även för det uppdrag delegationen föreslår.

Förslaget om hållbar upphandling i staten ryms inom de ramar som redan ges av den nya lagen (2016:1145) om offentlig upphandling.

Genom att aktivt arbeta med NUS kan offentliga organisationer ta ett större grepp i att lösa sina uppdrag till lägre kostnader och med högre kvalitet utan att ge avkall på hållbarhet.

Ert datum:
2019-04-04

Datum:
2019-06-24

Er ref:
M2019/00661/S

Diarienummer:
UHM-2019-0100

Generaldirektör Inger Ek har beslutat i detta ärende. Strategisk utvecklare Anna Simonsson har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också strateg Maria Öhman deltagit.

Inger Ek

Anna Simonsson

